

rant un vil hom qui axí li responia, féu-lo arregar e batre poderosament per les *anques*, axí con a minyo», Eiximenis (*Terç*, f. 128v); «quan lo portaren a Mont-calvari, ell se despullà tot nuu --- mas alguna bona persona li posà hun drap entorn de les *anques*, per panyos, per honestat», St. Vicent F. (*Sermons* II, 163, 30); veg. encara en un doc. de Barcelona de 1441-46 (Careta, *Dicc. Barbarismes*, s. v. *dislocar*). Sembla que OPou el fa sinònim més sovint o sempre del ll. *nates*, cast. *nalgas*.¹

Modernament s'entén en general, o quasi sempre, de la part glútia, sigui de l'animal o de la persona, i això fins als Pirineus i endins d'Aragó: el baró de Maldà ens conta sardònicament com en *terreny lliscós dóna d'anques a terra lo Marqués de Castellvell* (*Coll. de la B. Vida*, p. 110); també hi ha ironia en la frase *trobar-se d'anques al foc* 'en una dura amenaça': «cap de vosaltres, tant si la té com si no la té una unça, està assegurat de no trobar-se d'anques al foc a la hora menos pensada», MVayreda (*La Punyalada* I, 20 p. 45); «que *anacs* tien esta muller!», Bielsa (1965); com a equivalent de la *gropa del cavall* a Cardós no coneixien altra cosa que *les anques* (Estaon, 1934); en la Manescalía del S. xv transcrita per Balari a la B. Nat. de París (*DBal.*, s. v. *cavall*) com a tribut de la «belleza que l cavall deu haver»: «les yllades, grans e amples; les *anques*, plenes e amples e queucom caygudes, ab canal per lo mig e gran tret de nu a nu».

Per a l'ètimon germànic, veg. Gamillscheg, *R.Germ.* I, 229; Falk-Torp, *Norw.-Dän. Et. Wb.*, s. v. *skank* (p. 379); M-Lübke, *W. u. S.* x, 139, i REW, 4032. En romànic el mot ha deixat descendència directa i genuïna en it. i oc. *anca* i fr. *hanche*, mentre que el cast. *anca*, donada la seva data més tardana [S. xv] i el seu ús quasi totalment limitat als animals, és probable que sigui manllevat de les altres llengües de més al NE. en qualitat de terme d'equitació o manescalía; sembla, però, que també tenia arrels pròpies en aragones i mossàrab («*unquón* cadera o cuadril», *PALc.*); a-arag. *ancón* 'colze' (*BDC* xxiv, 160) i 'anca' (*RLR* XI, 208 *anconera* «brassard recouvrant le coude», *Rom.* LXX, 69). La presència en mossàrab (confirmada per *besanques* infra) condueix a admetre com a molt probable que el mot germànic ja vagi passar regionalment al llatí vulgar com a germanisme de l'argot legionari de la cavalleria dels exèrcits del Rin.

DERIV.: *Eixancar-se* [fi S. xiv, Eiximenis, *Terç*], format amb prefix *EX-*: avui val., maestr., mall., men., ross.: Camps Merc., *Folk. Men.* II, 109,² «re que en mitja hora sem arribats al Voló --- Bestis i postillon, tothom és *aixancat*; / los arnesos són molls --- lo brancard flaca, mig trencat ---», Saisset, *Perpiny.*, 91); *eixancament*, *eixancada*, *eixancadura*; *eixancallar*;³ *Eixancarrar-se* [*aix-*, Belv., Lab.; escr. Renaix.; *eixanc-ALcM*, etc. Benasc, Ferraz, 69]; avui formes amb metàtesi en molts llocs: Barcelona *eixarrancar-se*;⁴ Juncada-Lleida *escarranxar-se* (JBXuriguera, 1964);⁵ Ponts *escanxarrar-se* (Montanya, *Topogr. Mèdica de P.*, p. 212).⁶ A Benasc degué usar-se *(e)*ixancadar-se* metatitzat en *ixadancar-se d'on *ixadanc* que hi vaig sen-

tir en el sentit de 'guitza, coça' (1965). *Les besanques*, part del cos de l'ocell, que ja OPou (1575, *TbPu.*, p. 47a) posa entre les «parts dels ocells» i Sanelo recull («*besanques del ocell*: nalgas del ave», II, 7v), no deu ser derivat format amb prefix *BIS-* (prefix al sentit del qual no correspondria), sinó un genitiu amb afèresi (A)VIS HANKAS 'anques d'ocell'; tant la presència només en fonts valencianes com la conservació de la -r- donen a entendre que és un mot de procedència mossàrab (cf. supra el citat derivat mossàrab en *PALc.*), i aquest genitiu confirma la data d'entrada primerenca d'aquest germanisme en llatí vulgar. *Ancada*. *Ancam*. *Ancó* (cf. supra). *Ancut*, -uda.

CPT.: *Ancaboterut*. *Ancacostats*. *Anca-rossegant*. *Ancatrencat*.

¹ Fins en la p. 268 on ajunta els músculs de l'anca amb els de la *cuxa*, excloent-los dels dels *renyons y esquena*; més clar encara en la p. 278 (trad. *nates, naticulae*), p. 250 («les *nalgues o anques*: *nates, clunes*). — ² Eiv. «*aixencarse*: espatarrarse», PzCabrero. — «*Eixanca't* damunt un ca d'aquests dos, i jo m'*eixancaré* damunt s'altre --- trobaren aquells dos homens qualcant damunt es cans», mall. (Aix. Ll. Salvador, p. 200). «Lo cavall --- fuig i 's desboca / --- i a terra cau de boca / quedant allí *eixancat*», maestr. Ga. Girona, *Seidia*, 60. — ³ B.-emp. (Victor Català); *əʃəŋkəʎát* 'eixancarrat' alt emp. Boadella, 1939). — ⁴ *Ajšaraŋkâ* o *acaŋkâ* a les Borges d'Urgell (*BDLC* VI, 36). — ⁵ La forma amb metàtesi es produí també en dialectes castellans de l'O. i Sudoest: *escarrancharse* «abrir las piernas», Zamora (Fz. Duro, *Mem. Hist. Zam.* IV, 468), «montar a horcajadas» extremeño (*BRAE* IV, 87), «esparrancarse» salm., cub., venez. (*BRAE* VII, 450), canar. (id. id. 335). Del verb deriva un substantiu cat. occid. *escarranxa* que assenyala allà el mateix JBXuriguera, amb el significat en què el *DFa.* registra *carranxa* 'espai entre les cuixes i les cans obertes': aquest deriva d'una variant del verb, amb afèresi: *xancarrar* > *carranxar*. *Escarranxar-se a crebar* 'trencar-se de riure' a Cerdanya (Ant. Cayrol, *JPCerdà Cont.*, 17). — ⁶ *Eixamparrallat*, -*allar-se* ('eixancarrat, -*ar-se*' escrit -*ellat* del qual *ALcM* registra dos exs. en JRuyra) i *eixampallar-se* (ibid.) en el Baix Emp., resultant aquell de metàtesi d'*eixampallarrat* i, tots dos, d'encreuament d'*eixampllar-se* amb *eixancallar-se* ~ *eixancarrar-se*.

Ancantra, pall. (*ALcM*) encreuament de *cànt(e)ra* (veg. *càntir*, -*ter*) amb *alfàbia* *Ancessor*, *ancestral*, V. *cedir* *Ancià*, *ancianitat*, V. *ans* *Ancó*, V. *anca*; i en l'acc. 'cala, entrant de la costa' (a. 1374), V *DCEC* I, 200b *Ancolla*, *ancoller*, *ancolleta*, V. *alcolla*

ANCORA, del ll. ANCORA id., que es prengué aviat del llatí, com a terme de sentit més precís que la denominació estrictament catalana *ferro*. □ 1.ª doc.: S. XIII.

Ja apareix en Llull, en la *Cròn.* de Jaume I i en les